

ISSN 2450-6486

<https://osvita.eeipsy.org>DOI: <https://doi.org/10.38014/ehs-ss.2021.3.11>

Віра ЧОРНОУС

Творчість майбутнього вчителя іноземної мови як основа професійного вдосконалення

VIRA CHORNOUS. Creativity of a future English language teacher as basis of professional improvement. *The article considers the theoretical and methodological principles of studying creativity in psychological and pedagogical science. The understanding of creativity as an internal structure and set of mechanisms of search actions and creativity person as an individual is given. Creativity is defined as a productive activity, as a result of which a new product is created, which is distinguished by novelty, originality. At the same time, creativity is described as a meaningful, useful, interesting, accessible and harmonious, effective solutions to problems, conflicts, as well as way to self actualization and self expression. Peculiarities of training a future creative foreign language teacher in the condition of education modernization are analyzed. The main features of a creative teacher are determined. The task facing a modern creative foreign language teacher are specified. Emphasis is placed on the need to use didactic games to develop the creative abilities of participants in the educational process. The main aspects of forming a creative active personality of a modern teacher are considered;*

psychological and pedagogical conditions of development of pedagogical creativity at students of pedagogical specialities are considered. It is proved that creative activity is an important condition for the development of modern foreign language teachers.

Key words: *pedagogical creativity, creative personality, creative activity, future teacher, professional activity.*

Постановка проблеми. На сьогодні вивчення іноземної мови вважається одним із основних напрямів реформування освіти, тому постає питання про підвищення рівня підготовки майбутніх педагогів англійської мови. Важливою метою діяльності закладу вищої освіти є підготовка майбутніх педагогів на засадах особистісно-орієнтованого навчання, що в свою чергу має на меті створення умов для формування креативності майбутнього вчителя іноземних мов, розвиток його професійної позиції, самоосвіти та самореалізації. Педагог повинен бути готовим до професійної діяльності, володіти професійною культурою, педагогічною майстерністю, вміти активно використовувати нові технології навчання та виховання, раціонально сприймати інновації, системно мислити, мати творчі та наукові здібності, високу професійну компетентність.

Дослідження науково-педагогічної літератури показують, що на різних етапах розвитку предметом наукового пошуку визначалися педагогічна майстерність, здібності, педагогічна техніка, педагогічні вміння та креативність. У зв'язку з цим зростає потреба у креативній, особистості, яка здатна мислити нестандартно у різних педагогічних ситуаціях. Творчість як невід'ємна характеристика особистості є основним фактором розвитку особистості, визначає її спрямованість до креативного мислення й поведінки. Тому перед закладами вищої освіти виникає питання виховання творчої особистості, здатної нестандартно мислити й діяти в різних життєвих ситуаціях. Незважаючи на те, що проблема розвитку творчості студентів досліджується давно, ще багато питань залишаються відкритими.

Метою статті є теоретичне обґрунтування значення творчості як основи професійного становлення майбутнього вчителя іноземної мови.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок в обґрунтування понять «творчість», «творче мислення», «творча активність» зробили Р. Грановська, В. Клименко, В. Моляко, В. Рибалка, В. Роменець, С. Сисоєва та ін. Основна увага сучасних досліджень

була зосереджена на вивченні шляхів, засобів і методів професійного становлення вчителя в умовах закладу вищої освіти, на формуванні готовності майбутніх учителів до професійної діяльності, дослідженні творчої особистості вчителя, основних рис його діяльності.

Відома дослідниця С. Сисоева визначає творчість як системну характеристику особистості, як частину системи, для якої характерна сукупність творчих якостей особистості, які забезпечують її успіх у творчій діяльності [6, 122].

Творчість, за визначенням А. Фурмана, являє собою циклічний процес, який включає в себе логічний розвиток ідей та уявних психічних образів, що уможливорює, з одного боку, активаційний вплив зовнішніх умов на розгортання пошуково-пізнавальної роботи особистості на високих рівнях психоемоційного, інтелектуального і ціннісно-смыслового напруження, з іншого – оптимальну самоактивність і її проблемно-діалогічної свідомості, яка максимально ситуаційно включає пізнавальні, мотиваційні, інтуїтивні, креативні та вольові ресурси, спричиняє продуктивну ефективність циклу творчих актів та відкриттів [10].

Проблемі розвитку творчих здібностей майбутнього вчителя англійської мови у професійній діяльності приділяли увагу наукові праці С. Будак (готовність до професійно-педагогічної діяльності майбутнього педагога), Т. Шкваріної (підготовка фахівців до навчання іноземної мови), С. Івашньої (підвищення рівня розвитку вчителів іноземної мови в початкових класах), Т. Зубенко (шляхи розвитку творчого мислення студентів), О. Бондаренко та О. Бігич (новітні технології професійної активності вчителя англійської мови), О. Вєтохова (психологія навчання іноземних мов) та інші. До деяких аспектів проблеми творчості у підготовці сучасного вчителя зверталися Н. Соловйова (методична творчість на практичних заняттях з методики викладання англійської мови), Л. Саченко (творчий підхід у складанні планів-конспектів уроків), Т. Зубенко (використанням традиційних, нетрадиційних, активних методів навчання для розкриття креативного мислення студентів), І. Гриненко (розвиток творчих здібностей майбутніх фахівців) та інші. Важливими у розвитку творчих здібностей та професійного удосконалення є дослідження В. Гриньової, О. Дубасенюк, В. Роменця, Д. Савченко, С. Сисоевої. Науковцями визначено вимоги до фахової підготовки майбутнього вчителя, чільне місце серед яких належить постійному збагаченню його особистості, підвищенню майстерності засобами самоосвіти й самовиховання.

Важливі питання професійного зростання майбутніх учителів іноземної мови розглядають у своїх дослідженнях сучасні науковці: Н. Дем'яненко, О. Дубасенюк, І. Зязюн, В. Лутовий, Н. Ничкало, В. Майборода, О. Пехота, Н. Протасова; філософські аспекти цього процесу обґрунтовують: В. Андрущенко, В. Бондаренко, В. Князєв, М. Михальченко, В. Скуратівський; психологічні: І. Бех, Л. Божович, В. Бочелюк, О. Ветохов, Ю. Власенко, С. Занюк, Г. Костюк, І. Кукуленко-Лук'янець, Р. Немов, Т. Яценко. Висвітленню окремих питань формування готовності педагогів до професійної діяльності присвятили дисертаційні дослідження К. Баханов, І. Богданова, О. Волошенко, І. Гавриш, А. Линенко, О. Савченко. Разом із цим, у системі професійної підготовки майбутнього вчителя виникає потреба у поглибленні теоретичної і практичної підготовки, пошуку нових форм і методів навчання, оволодінні новими креативними засобами формування професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови.

Виклад основного матеріалу. У сучасній літературі не існує єдиної думки щодо сутності творчості, її структури та показників. Поняття «творчість» часто ототожнюється з творчим потенціалом та творчими здібностями. Так, на думку І. Волощука, творчість являє собою подальший розвиток матеріальної та духовної культур, що є відправним пунктом у творчому процесі [2, 36].

О. Спіркін зазначає, що «творчість як створення нового неминує пов'язане із запереченням старого» та зазначає таку характерну рису творчої роботи думки, соціально чи науково узагальненої як розв'язання суперечностей. На його думку, структура процесу творчості цілком логічна і являє собою ланцюг послідовних операцій, у якій одна ланка закономірно слідує за іншими: постановка проблеми на творчий пошук, передбачення ідеального кінцевого результату розв'язання сформульованої проблеми, пошук та осмислення суперечності, що заважає досягненню мети, відкриття істинної причини конкретної суперечності та знаходження способу її розв'язання [8].

Психологічна теорія творчості В. Роменця постає як єдність трьох складових: загальної психології творчості, генетичної психології творчості та прикладної психології творчості. Так, ключовим питанням першої є уявлення про психологічний механізм творчості, про структуру творчого процесу, другої – про психологічну інтерпретаційну модель розгортання творчих можливостей людини від раннього дитинства до переходу в стан зрілої особистості, третьої – про систему знань стосовно природи й механізмів розгортання

творчого процесу, котрий забезпечує здолання ново поставлених проблем конкретною людиною, яка живе реальним життям. Звідси постає головне завдання психології творчості – надати зростаючій особистості оптимальну допомогу на предмет того, як слід рухатись у напрямку до актуалізації власних задатків і творчих можливостей [5].

Розв'язання проблеми формування творчості майбутніх учителів англійської мови зумовлює аналіз такої невід'ємної складової творчості, як педагогічна творчість, яка виявляється в умінні нестандартно розв'язувати педагогічні проблеми, використовуючи найбільш оптимальні засоби, успішно взаємодіяти з учнями як суб'єктами навчально-виховного процесу (особливо за нестандартних ситуацій). Педагогічна творчість передбачає нетрадиційний підхід до організації навчально-виховного процесу, вміння розвивати у вихованців творчі здібності та перетворення дійсності на творчих засадах. Особливість педагогічної творчості полягає в тому, що об'єктом і одночасно суб'єктом його професійної діяльності виступає особистість дитини, учня, студента. Всі інші види творчої діяльності поступаються педагогічній творчості по своїй складності і відповідальності саме в силу того, що в процесі педагогічної діяльності відбувається створення особистості.

Серед компонентів педагогічної творчості розрізняють внутрішні компоненти та зовнішні компоненти. Внутрішні компоненти:

- мотиваційний, складовими якого виступають прагнення до нового, гуманістичні настановлення;
- когнітивний передбачає поглиблення як загальних педагогічних знань, так і знань з теорії педагогічної креативності;
- рефлексивний відображає усвідомлення проблем, сприйняття невизначеності; До зовнішніх компонентів відносяться:
- організаторський, що передбачає соціальну спрямованість, стимулювання й створення креативного середовища;
- діяльнісний, який виявляється у комунікативності вчителя та його системному мисленні;
- продуктивний, що має на меті демонстрацію отриманих результатів, креативний ступінь рішення навчально-виховних завдань тощо.

Перед закладами вищої освіти постає не просте завдання, оскільки проблема формування педагогічної творчості майбутніх педагогів вимагає підготовки не просто освічених, озброєних знаннями викладачів, а фахівців, готових до творчого розв'язання

поставлених перед ними задач навчально-виховного процесу. Основними компонентами готовності до творчої професійної діяльності вважаються: знання про предмет і способи творчої діяльності; практичні вміння і навички щодо її виконання; розвиток мотиваційної, когнітивної, емоційно-вольової сфери та особистісних якостей фахівця. Таким чином, формування готовності майбутнього викладача до педагогічної творчості розглядається як процес створення у навчально-виховній закладу вищої освіти з підготовки педагогів таких психолого-педагогічних умов, які сприяють активному засвоєнню теоретичних знань і практичних умінь з основ педагогічної творчості в процесі особистісно-орієнтованої розвивальної взаємодії в системі «викладач-студент», розвитку творчих особистісних якостей майбутнього педагога.

Дослідники визначають педагогічні умови формування креативності студентів викладача у закладах освіти вищої. В. Загвязинський підготовку майбутнього педагога до творчості пов'язує зі створенням умов: забезпечення та використання теоретичних та методичних матеріалів; креативне розв'язання педагогічних проблем; розвиток творчих здібностей [4, 29]. Вчений вважає, що практична реалізація процесу формування педагогічної творчості викладача можлива лише тоді, коли заклади вищої освіти будуть формувати у студентів настанову до педагогічної праці як творчої діяльності, розвивати готовність до постановки та розв'язання задач творчого характеру в навчально-виховній роботі [4, 31].

С. Сисоєва виділяє психолого-педагогічні умови, що сприяють формуванню педагогічної творчості майбутнього викладача, як забезпечення можливості реалізації викладачем своїх здібностей у найважливішій сфері його життєдіяльності – трудовій; сприяння самовизначенню кожного викладача в усіх сферах життя через індивідуальний вибір; створення творчої атмосфери в колективі; своєчасна позитивна оцінка діяльності викладача та забезпечення соціального захисту викладача в умовах ринкової економіки, матеріальних умов його життя й праці [6, 82].

Творчість учителя іноземної мови характеризується існуванням протиріччя у проблемній ситуації або творчому завданні, наявністю об'єктивних (соціальних, матеріальних) та суб'єктивних (мети, знань, умінь, мотивації тощо) передумов для творчості у процесі вивчення іноземної мови, новизною й оригінальністю поглядів на процес і результат навчання [7, 55].

Сучасна методика вивчення англійської мови висуває такі вимоги до майбутніх учителів:

- комунікативні здібності, здатність здійснювати іншомовне спілкування, знання культури країни, мова якої вивчається; мовленнєві вміння (слухати, керувати діалогом/, дискусією);
- мовні здібності, володіння фонетикою, граматиною, лексикою, що дає можливість спілкуватися у різних життєвих ситуаціях;
- методичні здібності (вміння вчителя планувати свою педагогічну діяльність); методичні прийоми, уміння орієнтуватись у сучасній методичній літературі;
- соціокультурні здібності (знання звичаїв, традицій у країні, мова якої вивчається).

Процес підготовки майбутнього вчителя іноземної мови повинен вести до усвідомлення і бажання студентів бути майстром своєї справи, тобто формувати індивідуальний стиль діяльності. Його розвитку сприяють альтернативні способи опрацювання навчального матеріалу, сприймання навчальної діяльності як творчого пошуку, відчуття студентом себе як активного учасника навчання, відповідність педагогічного знання особистісному досвіду студента. Розвиток індивідуального стилю діяльності майбутнього вчителя залежить від певних чинників, зокрема, рівня професійної підготовки, активності студента, його індивідуальних особливостей [9, 84].

Основними формами навчання є практичні заняття, на яких, на основі теоретичних знань, проведення й аналіз уроку чи позакласного заходу з англійської мови студенти проводять фрагменти заняття у формі ділової гри. Тут створюється можливість відчутти ситуацію навчального процесу з різних позицій (з позиції вчителя та учня), що дає можливість зрозуміти психологію її учасників, набути певного досвіду професійної діяльності. [1].

Засвоєння знань, умінь і навичок становить основний зміст процесу формування методичної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови. Уміння сформовані в опорі на знання, відрізняються від тих, які виникають шляхом пристосування дії до нових умов її виконання через наслідування чужих дій, гнучкістю й керованістю, стійкістю й зміною участі свідомості у виконанні дій [1, 23-24].

Професійні вміння майбутніх учителів іноземної мови формуються у навчально-професійній діяльності, в якій контекст змісту навчання зливається з навчальною діяльністю. Це відбувається під час науково-дослідної роботи студентів, у проектній діяльності, на педагогічній

практиці. Ця діяльність мотивує студента до самостійного пошуку нових знань для практичного застосування.

Отже, творчість виступає невід'ємною складовою особистості вчителя, оскільки вона передбачає нестандартний підхід до організації навчально-виховного процесу та зумовлює успішність останнього. На даному етапі розвитку суспільства інтерес до вивчення англійської мови як мови міжнародного спілкування постійно зростає. Цей факт зумовлює потребу суспільства в підготовці висококваліфікованих викладачів англійської мови, визначальною характеристикою яких має бути спрямованість на організацію навчально- виховного процесу на творчих засадах.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Педагогічна творчість майбутнього вчителя іноземної мови є запорукою успішної діяльності самого викладача, так і становлення особистості вихованця. Доведено, що творчість у педагогічній практиці проявляється: в ефективному, доцільному використанні створеного досвіду в нових умовах; в удосконаленні традиційних форм і методів відповідно до нових завдань; в умінні використовувати інтуїцію, імпровізувати, прогнозувати, планувати, розвивати ідеї і бачити варіанти їх вирішення; виявляти нові закономірності навчання і виховання; в умінні вести експериментальну, дослідницьку роботу; швидко, оригінально вирішувати педагогічні завдання тощо.

Творчість–необхідна умова формування вчителя, його самопізнання та розвитку. Проблема розвитку креативності педагога, його творчої діяльності не вирішена належним чином. На сучасному етапі актуалізуються пошуки нових форм і методів організації навчального процесу у закладах вищої освіти, спрямованих на реалізацію творчого потенціалу вчителя. Матеріал даної наукової роботи не розглядає всіх аспектів проблеми. Перспективи подальшого наукового пошуку в даному напрямку вбачаємо у визначенні методів і форм роботи з формування креативності майбутніх учителів англійської мови.

References:

1. Бігич О. Теорія і практика формування методичної компетенції вчителя іноземної мови початкової школи. Навчальний посібник. Київ: Ленвіт, 2006. 200 с.
2. Волощук І. Методи розвитку творчих здібностей учнів молодшого шкільного віку. Рідна школа. 1998. № 3. С. 29 - 51.
3. Даниленко Л. Формування та розвиток творчого потенціалу педагогічного колективу. Рідна школа. 1996. № 10. С. 28 – 32.

4. Загвязинский В. Педагогическое творчество учителя. Сов. педагогика. 1988. № 1. С. 70-75.
5. Роменец В. Психологія творчості: навчальний посібник для студ. вузів. 3-те вид. Київ: Либідь, 2004. 287 с.
6. Сисоева С. О. Основи педагогічної творчості: підручник. Київ: Міленіум, 2006. 346 с.
7. Сидоренко Т. Творчість у діяльності вчителя. Рідна школа. 2001. № 5. С. 55-57.
8. Спиркин А. Философия. Москва: Гардарики, 2000. 368 с.
9. Суровцева Р. Розвиток індивідуального стилю діяльності як умова інноваційної підготовки майбутнього вчителя. Вища освіта України. 2003. № 3. С. 82-84.
10. Фурман А. Теорія навчально-проблемних ситуацій: психолого-дидактичний аспект. Монографія. Тернопіль: Астон, 2007. 164 с.

Transliteration of References:

1. Bihych O. (2006). Teoriia i praktyka formuvannia metodychnoi kompetentsii vchytelia inozemnoi movy pochatkovoї shkoly. Navchalnyi posibnyk. Kyiv: Lenvit, 2006. 200 s.
2. Voloshchuk I. (1998). Metody rozvytku tvorchykh zdbnostei uchniv molodshoho shkilnogo viku. Ridna shkola. 1998. № Z. S. 29 - 51.
3. Danylenko L. (1996). Formuvannia ta rozvytok tvorchoho potentsialu pedahohichnogo kolektyvu. Ridna shkola. 1996. № 10. S. 28 – 32.
4. Zahviazynskyi V. (1988). Pedahohycheskoe tvorchestvo uchytelia. Sov. pedahohyka. 1988. № 1. S. 70-75.
5. Romenets V. (2004). Psykholohiia tvorchosti: navchalnyi posibnyk dlia stud. vuziv. 3-tie vyd. Kyiv: Lybid, 2004. 287 s.
6. Sysoieva S.O. (2006). Osnovy pedahohichnoi tvorchosti: pidruchnyk. Kyiv: Milenium, 2006. 346 s.
7. Sydorenko T. (2001). Tvorchist u diialnosti vchytelia. Ridna shkola. 2001. № 5. S. 55-57.
8. Spyrkyn A. (2000). Fylosofyia. Moskva: Hardaryky, 2000. 368 s.
9. Surovtseva R. (2003). Rozvytok indyvidualnogo stylu diialnosti yak umova innovatsiinoї pidhotovky maibutnogo vchytelia. Vyscha osvita Ukrainy. 2003. № 3. S. 82-84.
10. Furman A. (2007). Teoriia navchalno-problemnykh sytuatsii: psykholoho-dydaktychnyi aspekt. Monohrafiia. Ternopil: Aston, 2007. 164 s.

The Author

Chornous Vira Petrivna
Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor of Social Sciences and
Humanities Department
Communal Institution of Higher Education
«Rivne Medical Academy»,
Rivne, Ukraine
<https://orcid.org/0000-0003-3756-1269>
E-mail: 0672528939@ukr.net

Abstracts

ВІРА ЧОРНОУС. Творчість майбутнього вчителя іноземної мови як основа професійного вдосконалення. У статті розглянуто теоретико-методологічні засади вивчення творчості у психолого-педагогічній науці. Подано розуміння творчості як внутрішньої структури та набору механізмів пошукових дій та творчої особи як індивідуальності. Визначено творчість як продуктивну діяльність, в результаті якої створюється новий продукт, що вирізняється новизною, оригінальністю. Водночас творчість описано як значиме, корисне, цікаве, доступне та гармонійне, ефективне розв'язання проблеми, конфліктів, а також як шлях до самоактуалізації і самовираження особистості. Проаналізовано особливості підготовки майбутнього творчого вчителя іноземної мови в умовах модернізації освіти. Визначено основні ознаки творчого педагога. Конкретизовано завдання, які стоять перед сучасним творчим учителем іноземної мови. Акцентовано на необхідності використання дидактичних ігор задля розвитку творчих здібностей учасників навчально-виховного процесу. Розглянуто основні аспекти формування творчої, активної особистості сучасного педагога; розглянуто психолого-педагогічні умови розвитку педагогічної творчості у студентів педагогічних спеціальностей. Доведено, що творча діяльність є важливою умовою розвитку сучасних педагогів іноземної мови.

Ключові слова: педагогічна творчість, творча особистість, творча діяльність, самореалізація, майбутній викладач.

ВЕРА ЧОРНОУС. Творчество будущего учителя иностранного языка как основа профессионального совершенствования. В статье рассмотрены теоретико-методологические основы изучения творчества в психолого-педагогической науке. Представлено понимание творчества как внутренней структуры и набора механизмов поисковых действий и личности как индивидуальности. Определено творчество как продуктивную деятельность, в результате которой создается новый продукт, отличающийся новизной, оригинальностью. В тоже время творчество описано как значимое, полезное, интересное, доступное и гармоничное, эффективное решение проблемы, конфликтов, а также как путь к самоактуализации и самовыражению личности. Проанализированы особенности подготовки будущего творческого учителя иностранного языка в условиях модернизации образования. Определены главные признаки творческого педагога. Конкретизированы задачи, стоящие перед современным творческим учителем иностранного языка. Акцентировано необходимость использования дидактических игр для развития творческих способностей участников учебно-воспитательного процесса. Рассмотрены главные аспекты формирования творческой активной личности современного педагога; рассмотрены психолого-педагогические условия развития педагогического творчества у студентов педагогических специальностей. Доказано, что творческая деятельность является важным условием развития современных педагогов иностранного языка.

Ключевые слова: педагогическое творчество, творческая личность, творческая деятельность, самореализация, будущий учитель.

WIRA CZORNOUS. Twórczość przyszłego nauczyciela języka obcego jako podstawa rozwoju zawodowego. Artykuł rozważa teoretyczne i metodologiczne zasady badania twórczości w naukach psychologiczno-pedagogicznych. Podano rozumienie twórczości jako wewnętrznej struktury i zespołu mechanizmów działań poszukiwawczych oraz osobowości twórczej jako jednostki. Twórczość definiowana jest jako działalność produkcyjna, w wyniku której powstaje nowy produkt, który wyróżnia się nowością i oryginalnością. Jednocześnie twórczość jest opisywana jako sensowne, użyteczne, ciekawe, przystępne i harmonijne, skuteczne rozwiązanie problemów, konfliktów, a także sposób na samorealizację i wyrażanie własnej osobowości. Przeanalizowano specyfikę kształcenia przyszłego kreatywnego nauczyciela języka obcego w warunkach modernizacji edukacji. Określono główne cechy twórczego

nauczyciela. Sprecyzowano zadania stojące przed współczesnym kreatywnym nauczycielem języka obcego. Nacisk kładzie się na potrzebę wykorzystania gier dydaktycznych do rozwijania zdolności twórczych uczestników procesu edukacyjnego. Przeanalizowano główne aspekty kształtowania twórczej, aktywnej osobowości współczesnego nauczyciela; uwzględniono psychologiczne i pedagogiczne uwarunkowania rozwoju twórczości pedagogicznej u studentów kierunków pedagogicznych. Udowodniono, że aktywność twórcza jest ważnym warunkiem rozwoju współczesnych nauczycieli języków obcych.

Słowa kluczowe: *twórczość pedagogiczna, osobowość twórcza, aktywność twórcza, samorealizacja, przyszły nauczyciel.*